

Slovenská teória filmovej adaptácie a jej prax v Nitre

Zoltán Németh (Varšava)

Literatúra a jej filmová podoba v stredoeurópskom kontexte. Ed. Štefan Timko. Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, 2020. 198 s. ISBN 978-80-558-1570-1.

Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr FSŠ UKF v Nitre sa v ostatnom desaťročí programovo orientuje na problematiku vzťahu literárneho diela a jeho filmovej adaptácie, a to aj vďaka odbornému vedeniu Tibora Žilku, ktorý už v roku 2006 vo svojej publikácii (*Post)moderná literatúra a film* predstavil základné aspekty interpretácie filmových diel podľa literárnych predlôh. Pracovisko od roku 2013 zorganizovalo viacero vedeckých podujatí venovaných uvedenej problematike, vrátane piatich ročníkov medzinárodnej konferencie Česká literatúra a film. Výskumný projekt APVV *Literatúra a jej filmová podoba v stredoeurópskom kontexte* (2017–2020) umožnil rozšíriť výskum aj o ďalšie národné literatúry, resp. filmové diela, a taktiež v roku 2019 pripraviť tematické 3. číslo literárnovedného periodika World Literature Studies venované problematike adaptačnej tvorby.

Zborník *Literatúra a jej filmová podoba v stredoeurópskom kontexte*, edične zostavený Š. Timkom, je súborom štúdií, ktoré odzneli na rovnomennej konferencii organizovanej v rámci uvedeneho projektu v októbri roku 2019. Sedemnást štúdií od stredoeurópskych literárnych a filmových vedcov sa v ňom venuje predovšetkým dvom témam dominujúcim v stredoeurópskej adaptačnej tvorbe po druhej svetovej vojne – téme druhej svetovej vojny a holokaustu a tiež vplyvu politických zmien v strednej Európe (predovšetkým po roku 1968 a 1989) na tematické preferencie filmovej a televíznej adaptačnej tvorby v našom regióne.

Úvodná štúdia Tibora Žilku sprehľadňuje nielen teoretické aspekty filmovej adaptácie literárneho diela, aplikujúc pritom i rôzne hľadiská intertextuality a intermediality, ale uvádza aj viaceré konkrétne príklady, predovšetkým z českej,

slovenskej, maďarskej a poľskej filmovej tvorby. Žilka rozlišuje elimináciu, adíciu, kontamináciu a substitúciu ako spôsoby adaptačného nadväzovania (s. 14–15), v závere štúdie venuje priestor aj otázkam žánru.

Aj nasledujúce dve štúdie majú viac teoretický než interpretačný charakter. Pavol Markovič sa venuje naratívnej stratégii dištancie v literárnom diele a vo filme, predovšetkým vo filmovej adaptácii Kertészovho románu *Bezsudovosť* a v dramatickom filme Lászlóa Nemesa *Saulov syn* (s. 27, s. 29–30). Dištanciu v Kertészovom románe interpretuje Markovič z hľadiska napätia „medzi každodennosťou a apokalypsou“ (s. 29). Marta Žilková predstavuje vo svojej štúdií vybrané slovenské filmové a televízne adaptácie po roku 1989 cez optiku postmoderných mediálnych stratégií (s. 33–41).

V ostatných predložených štúdiách dominuje interpretačná metóda a zameranie sa na konkrétne umelecké diela. Filmológ Václav Macek interpretuje filmové adaptácie diel Dostojevského, Camusa a Strindberga od slovenského režiséra Stanislava Barabáša (s. 43–49), bohémista Erik Gilk približuje adaptácie vytvorené na základe diel českého prozaika Karla Poláčka (s. 51–56). Zaujímavým obohatením zborníka sú dve štúdie, ktoré nahliadajú na stredoeurópske filmové adaptácie s mierne odlišnou perspektívou. Germanistka Nadežda Zemaníková obohacuje zborník (dominantne sa zaoberajúci českými, slovenskými, poľskými a maďarskými umeleckými dielami) priblížením filmového stvárnenia východonemeckej skúsenosti po roku 1989 (s. 69–81). Príspevok Mariany Čengel Solčanskej je pozoruhodný najmä tým, že v ňom režisérka a scenáristka ponúka autor-ský pohľad na prípravu a realizáciu svojho –

v tej dobe pripravovaného – filmu, ktorý vznikol podľa známeho románu Arpáda Soltésza *Sviňa* (s. 83–86).

Významný autorský podiel v zborníku majú pracovníci Ústavu stredoeurópskych jazykov a kultúr, ktorí sú zároveň riešiteľmi zmieňovaného trojročného projektu APVV. Štúdia Jána Gallika analyzuje dve filmové adaptácie predlôh tematizujúcich obdobie druhej svetovej vojny (novely Vladimíra Kőrnera *Adelheid* z roku 1967 a novely Jaroslava Durycha *Boží duha* z roku 1969), ktoré sa venujú stvárneniu ambivalentných ľúbostných vzťahov Čecha a Nemky (s. 57). Dominika Hlavinová Tekeliová vo svojom príspevku nastoľuje jednak otázky topografie (*Wilsonov* ako niekdajší názov Bratislavy), ale prináša aj filmovú adaptáciu M. Hvoreckého (s. 87–97). Zuzana Vargová interpretuje film Martina Šulíka ako adaptáciu na motívy Hamleta (s. 99–112), resp. ako film autenticky stvárňujúci „prostredie marginalizovanej osady“ (s. 109). Štefan Timko sa venuje stvárneniu jednej z významných historických osobností Alexandrovi Dubčekovi (s. 113–123), pričom uvádza aj kritické postrehy, ale neobchádza ani „manipulácie s historickými faktami“ (s. 120). Magdaléna Hrbáček sa zaoberá biblickou tematikou v kinematografii a v rámci nej si zvolila analýzu romantickú drámu Jeffa Blecknera *Loving Leah* (*Predstierané manželstvo*) (s. 125–131).

Hoci v zborníku dominujú interpretácie českých a slovenských filmových adaptácií, dva texty sa dotýkajú aj poľského umeleckého kontextu. Pedagóg Varšavskej univerzity Andriej Moskwin interpretuje film režiséra Grzegorza

Jarzynu, ktorého predlohou je dráma Doroty Masłowskej *Między nami dobrze jest* a o ktorom sa režisér vyjadril, že „od čias Gombrowicza nebolo v poľskej dráme tak kritického, brilantného a ironického textu“ (s. 135). Milan Jozek sa zas sústredil na film poľského filmového klasika Andrzeja Wajdu z roku 1975 *Ziemia obiecana* (*Zaslúbená zem*) a analyzuje jeho vzťah k románovej predlohe Władysława Reymonta (s. 145–155).

Publikáciu uzatvárajú tri štúdiá, ktoré autorsky pripravili doktorandi nitrianskeho Ústavu stredoeurópskych jazykov a kultúr. Alexej Mikulášek si z množstva filmových adaptácií Kafkovej *Premeny* – od Valerija Fokina, Jana Němca, Carlosa Atanesa, Marca Paolo Paveseho, Sándora Kardosa a pod. – vybral diela prvých troch uvedených režisérov a podrobuje ich interpretácii i vzájomnej komparácii (s. 157–173). Témou príspevku Moniky Adamickej sa stal motív prevýchovy prostitútok vo filme Laca Halamu, ktorý vznikol na základe románu slovenského spisovateľa Antona Baláža *Tábor padlých žien* (s. 175–185). Sylvia Hrešková sa v záverečnej štúdií venovala postave Draka v románe Dobroslava Chrobáka a tiež vo filme, ktorý vznikol na základe kultového diela slovenskej prózy naturalizmu *Drak sa vracia*.

Publikácia *Literatúra a jej filmová podoba v stredoeurópskom kontexte* je charakteristická prepojaním teoretického a interpretačného prístupu k problematike a tiež tematickou pestrosťou príspevkov. Dokumentuje nielen perspektívnosť výskumu, ale aj prínos zborníka k rozvoju teórie a „praxe“ adaptačnej tvorby nielen na Slovensku, ale aj v širšom geografickom priestore.

dr hab. Zoltán Németh, prof. UW

Katedra hungaristiky

Fakulta neofilológie, Varšavská univerzita

Dobra 55, 00-312 Warszawa, Poľsko

z.nemeth@uw.edu.pl

This work can be used in accordance with the Creative Commons BY-SA 4.0 International license terms and conditions (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). This does not apply to works or elements (such as image or photographs) that are used in the work under a contractual license or exception or limitation to relevant rights.